

Hvad er religionsret? – En kommentar til nr. 107

PETER BLUME

1. I disse år kan der iagttages en stærkt stigende interesse for religionsret eller ret og religion. I en vis forstand ikke overraskende som følge af de nationale og internationale samfunds multireligiøsitet med heraf følgende vanskelige retlige spørgsmål. Det er derfor velvalgt og i takt med tiden at Retfærd nr.107 er dedikeret dette tema. Den øgede interesse i dette område gør også en uinteresseret interesseret og det forekom nærliggende, at en forståelse af karakteren af denne disciplin eller interessefelt ville kunne opnås ved at læse nr.107, som måske kunne afklare om der faktisk er noget af interesse. 107 blev derfor inddraget som del af min julelæsning, men som det vil fremgå nedenfor er det noget usikkert om dette medførte en klarhed.

2. Det følgende er på denne baggrund en kort reflekterende kommentar fra en, der betragter religionsretten udefra, dvs. ikke er aktiv indenfor dette felt. Den er baseret på den iagttagelse, at der synes at foreligge i hver fald to former for religionsret. Den ene variant kan karakteriseres som troskyldig, og adskiller sig principielt ikke fra andre retsvidenskabelige discipliner eller interessefelter. Den synes eksempelvis også at kunne rumme den klassiske

kirkeret. Denne retning påkalder sig dermed ikke egentlig teoretisk interesse. Dens betydning er praktisk. En række af de i nr.107 behandlede problemstillinger, herunder kvinders muligheder for skilsmisse i spændingsfeltet mellem verdslig og religiøs regulering, og religiøse organiseringsret til at være juridiske enheder, er retligt væsentlige, men deres karakter adskiller sig principielt ikke fra andre discipliners problemstillinger. Her er situationen altså at hvis man eksempelvis synes religion er mere interessant end sundhed så dyrker man religionsret og i modsat fald dyrker man sundhedsret. Religionsret af denne type karakteriseres ved sin genstand, som kan betragtes som en af retsdogmatikkens og retspolitikens mange genstande. Den anden variant, som jeg udleder af nogle af artiklerne (Modéer, og til en vis grad Rentto) er derimod ikke troskyldig og er baseret på en egen teoretisk position i og med at den lader religionen intervenere i retten således at der ikke er tale om to adskilte verdener. Der foreligger tilsyneladende en verdslig og en religiøs religionsret. Måske er disse to retninger i forhold til konkrete problemstillinger ligefrem i opposition til hinanden og repræsenterer et splittet hus.

3. 107 er domineret af den troskyldige eller verdslige variant. Hovedparten af artiklerne vedrører regulering af religionen, religionsfrihedens indhold og grænser, og grænserne mellem religiøst og verdsligt baseret regulering. Selvom religiøse opfattelser meget naturligt undertiden refereres betragtes religion udefra, enten som noget positivt eller interessant nok i hovedparten af artiklerne mere som noget negativt, hvilket især er udtalt for de kvinderetligt prægede artikler. For at dyrke denne retning synes det at kunne konstateres at religionsretsvidenskabspersonen ikke selv behøver at være religiøs og have en tro. En ateist kan være en god repræsentant for denne retning. Måske er det oven i købet en fordel at være ateist så en vis kølig distance kan opnås.

4. Den anden og som nævnt umiddelbart mere interessante variant fremgår så vidt jeg tolker den af dele af den redaktionelle leder (s.2), hvor der refereres til definitionsmagt og til tro og utro (måske skulle det være vantro?). Især fremgår den af Modéer's omtale af opfattelser lanceret i USA med ideer om forsoning mellem retens og religionens normative strukturer (s.5), opfattelsen af US forfatningen som en hellig tekst og i det hele af religionens indtog i den retlige verden. Tages dette referat for pålydende tager denne retning sigte på at fremme religionens (vel én religions) prægning af den retlige regulering enten konkret eller med troen som tolkningsskema. Man forfølger en mission. Her er der ikke i første række tale om en beskrivelse af konkrete spørgsmål eller en stillingtagen til disse, men derimod om en teoretisk position med potentielle praktiske konsekvenser. Desekularisering baseret på

en tro. Ikke noget med to verdener (Gud/Kejser), men derimod en syntese. Man forstår godt at der var en del på de amerikanske universiteter, der fandt at en sådan udvikling var problematisk.

5. En sådan parallelitet mellem ret og religion kan være interessant under et retsteoretisk perspektiv. Det er f.eks. muligt at man historisk kan opfatte religiøs regulering som en forløber for den retlige, og at man herefter ekstrapolerer denne iagttagelse til den opfattelse at religion er en del af retten. Nutidigt kan dette synspunkt vel nok være svært foreneligt med det multikulturelle og multireligiøse samfund, idet der typisk vil ske en prægning fra én religion, men der er tale om en indfaldsvinkel, som uanset dens problematiske træk muligvis kan berige vores forståelse af ret. Den forudsætter et begreb om retten og et begreb om religionen. Eksempelvis her kort og ufuldstændigt formuleret: religion grundlæggende karakteriseret ved at være baseret på tro på noget guddommeligt, ret baseret på retfærdighed eller menneskerettigheder som et moralsk imperativ (s.28) En begrebsforståelse har den troskyldige variant i og for sig også brug for, men ikke så påtrængende og det er lettere at springe over gærdet.

6. Det er kedeligt, at der ikke i 107 er en artikel, som direkte repræsenterer denne indfaldsvinkel, hvis min lokalisering af denne da ikke rammer ved siden af. Under læsningen af de forskellige artikler er det ligeledes svært at se at artiklerne er underlagt den fælles problemstilling, der hævdes i lederen, og det grænseoverskridende er i hvert fald underspillet. Den syntetiske variant er spændende, selvom der efter min opfattelse bør trædes varsomt. Religioner

kan have et autonomt regulativt rum (i Europa udenfor EMRK artikel 9(2), jfr. s.96), men er man sekulær må man også fastholde, at deres regulering må forblive inden for dette rum.

7. 107 efterlader dermed et grundlæggende ubesvaret spørgsmål. Hvad er det for en religionsret, der har en egen selvstændig karakter, som kan berettige den store interesse, der vitterligt foreligger. Den, der aktualiseres af konkrete samfundsmæssige spørgsmål, som i vidt omfang sikkert lige så godt kunne blive be-

handlet indenfor andre discipliner, eller den, der har en egen teoretisk position og aspiration. Sidstnævnte kunne synes mest nærliggende, men denne variant anviser som nævnt en farlig vej at betræde og kan let skabe grundlag for andre løsninger af de konkrete spørgsmål end dem, der anvises af den førstnævnte variant. Denne problemstilling og dette spændingsfelt er desværre ikke særlig belyst i 107, men det kan jo være at den bliver det i senere numre.